

2) Пры звароце *пан Беларэцкі* і *пан Андрэй* падкрэсліваецца сацыяльны статус Беларэцкага, антрапонім выконвае культурна-гістарычную функцыю, бо такі зварот мог выкарыстоўвацца на тэрыторыі Беларусі ў канцы XIX стагоддзя. Як вядома, зварот *пан* прыйшоў у Беларусь з Польшчы і набыў даволі шырокае распаўсюджанне: так звярталіся адзін да аднаго прадстаўнікі шляхты і незнаёмыя людзі [6]. Прыклад з аповесці:

*Перарывістым голасам яна [Надзея] сказала:*

*– I вы... I вы таксама... Нашто вы мяне мучыце, нашто мяне ўсе...*

*– Гаспадыня, пані. Дальбог, я не думаў, я не ведаю... Глядзіце, вось пасведчанне ад акадэміі, вось ліст губернатара. Я ніколі не быў тут. Даруйце, даруйце мне, калі я вас чымсьці балюча закрануў.*

*– Нічога, — сказала яна. – Нічога, супакойцеся, пан Беларэцкі. Гэта так... [2, с. 47].*

3) *Андрусь* – размоўная форма імені Андрэй. Так звяртаюцца да знаёмага, блізкага чалавека або да таго, хто малодшы за гаворачага. У творы да Андрэя Беларэцкага формай *Андрусь* звяртаецца Грынь Дубатоўк, які амаль па-бацькоўску задае пытанне, выказваючы сваю сімпатыю і дабрыню да Беларэцкага:

*Калі я [Беларэцкі] ішоў адтуль, Дубатоўк затрымаў мяне на ганку:*

*– Каня табе даць, Андрусь? [2, с. 95].*

Такім чынам, антрапонім *Андрэй Беларэцкі* выконвае ўсе віды функцый антрапоніма: намінатыўную (*Андрэй Беларэцкі*), сацыяльную (*пан Беларэцкі, пан Андрэй, Андрусь*) і культурна-гістарычную (*пан Беларэцкі, пан Андрэй*).

**Заклучэнне.** Аналіз антрапонімаў, выкарыстаных Уладзімірам Караткевічам у аповесці “Дзікае паляванне караля Стаха”, дазволіў выдзеліць некалькі семантыка-стылістычных функцый найменняў у даследаваным творы: намінатыўная, сацыяльная, культурна-гістарычная. Уласныя імёны і іх формы дапамагаюць пісьменніку паказаць становішча герояў у творы, іх гістарычную ролю, прыналежнасць да пэўнай нацыянальнасці. Прааналізаваныя найменні выяўляюць нацыянальную ідэнтычнасць беларусаў, нясуць у сабе лінгвакраіназнаўчую інфармацыю.

1. Рогалев, А.Ф. Имя и образ. Художественная функция имен собственных в литературных произведениях и сказках / А.Ф. Рогалев. – Гомель : Барк, 2007. – 223 с.

2. Караткевіч, У.С. Дзікае паляванне караля Стаха / У.С. Караткевіч. – 2-е выд. – Мінск : Папуры, 2019. – 304 с.

3. Обращение в русском речевом этикете. Вікіпедыя. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Обращение\\_в\\_русском\\_речевом\\_этикете#Именные\\_обращения](https://ru.wikipedia.org/wiki/Обращение_в_русском_речевом_этикете#Именные_обращения). – Дата доступу: 06.09.2021.

4. Фамилии крепостных. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://esoterics.wikireading.ru/71672>. – Дата доступу: 07.09.2021.

5. Значение имени Андрей. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://kakzovut.ru/names/andrey.html>. – Дата доступу: 09.09.2021.

6. Пан (обращение). Вікіпедыя. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Пан>. – Дата доступу: 08.09.2021.

## **НАЗВЫ З’ЯЎ ПРЫРОДЫ З КРАІНАЗНАЎЧАЙ СЕМАНТЫКАЙ У МОВЕ ЛЕГЕНД І ПАДАННЯЎ БЕЛАРУСКАГА ПАДЗВІННЯ**

*Бабаедаў Д.С.,*

*студэнт ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь*

*Навуковы кіраўнік – Дзядова А.С., канд. філал. навук, дацэнт*

Ключавыя словы. Краіназнаўчы, легенда, нацыянальна-культурны, паданне, прыродная з’ява.

Keywords. Covenant, legend, national-cultural, legend, natural phenomenon.

Сярод шматлікіх жанраў вусна-паэтычнай творчасці беларускага народа легенды і паданні займаюць даволі значнае месца. Сярод фальклорных эпічных жанраў яны вызначаюцца сваім адметным характарам. У сваім змесце легенды і паданні адлюстроўваюць асаблівасці жыцця нашых продкаў у мінулыя часы, іх традыцыі, звычаі і вераванні, спецыфіку працоўнай дзейнасці і заняткаў і ў цэлым нацыянальныя духоўныя арыенціры беларусаў як самастойнай этнічнай супольнасці.

Неабходнасць даследавання спецыфічных адметнасцей і моўных асаблівасцей фальклорных твораў як спосабаў рэпрэзентацыі нацыянальнай карціны свету і менталітэту жыхароў Беларускага Падзвіння звязана сёння з актыўным развіццём рэгіянальнай лінгвістыкі ў процівагу працэсам глабалізацыі, якія актыўна адбываюцца ў сучасным свеце. Актуальнасць нашага даследавання тлумачыцца неабходнасцю вывучэння фальклорных твораў героіка-легендарнага зместу найперш з пункту гледжання лінгвакультуралогіі і лінгвакраізнаўства, паколькі легенды і паданні – гэта моўна-культурны феномен беларусаў і адна з найважнейшых частак іх народнага эпасу, які змяшчае ў сабе адлюстраванне рэлігійнага светапогляду чалавека на свет у старажытнасці, дае ўяўленні пра прыроду і навакольнае асяроддзе. Мэта нашага артыкула – выявіць асаблівасці ўжывання назваў з’яў прыроды з краізнаўчай семантыкай у мове легенд і паданняў Беларускага Падзвіння.

**Матэрыял і метады.** Даследаванне праведзена на матэрыяле друкаванага выдання “Легенды і паданні Прыдзвіння [1]. Асноўнымі метадамі даследавання з’яўляюцца метады навуковага назірання і апісальны метады.

**Вынікі і іх абмеркаванне.** У мове легенд і паданняў Беларускага Падзвіння дастаткова часта ўжываюцца назвы з’яў прыроды з краізнаўчай семантыкай. Гэта, відаць, тлумачыцца тым, што прыродныя з’явы ў значнай ступені ўплывалі на развіццё светапогляду і характару, самасвядомасці беларусаў, адлюстроўвалі іх духоўную дзейнасць і традыцыйную народную культуру. Разгледзім ужыванне назваў з’яў прыроды з краізнаўчай семантыкай на канкрэтных прыкладах.

**Залева.** Залева – гэта моцны дождж, якому характэрны раптоўны пачатак і заканчэнне. Нярэдка залева можа суправаджаецца навальніцай і ўзмацненнем ветру. Напрыклад: “Пагаслі ў вірах бліскавіцы, **залева** прайшла па лясам” (“Легенда пра вёску Рыбакі”) [1, с. 411]; “Густая **залева** секла мяккае лісце дрэў, хвастала парканы і дахі” (“Легенда пра вёску Ходцы”) [1, с. 369].

**Маладзік.** Маладзік – гэта месяц у першай квадры. Пры маладзіку сонца, месяц і зямля знаходзяцца на адной прамой. Часам можна назіраць сонечнае зацьменне. Пры з’яўленні маладзіка, месяц, як правіла, не бачны. Напрыклад: “Паднімаўся **маладзік** на небе” (“Паданне пра вёску Мядзведск”) [1, с. 432]; “**Маладзік** растаў, як ільдзінка” (“Паданне пра вёску Юшкава”) [1, с. 288].

**Поўня.** Поўня – гэта месяц у фазе круглага дыска. Пры з’яўленні поўні адбываецца месяцавае зацьменне. У побытавай сферы поўняй называюць таксама некалькі сутак, на працягу якіх месяц візуальна амаль не адрозніваецца ад поўнага. Напрыклад: “Якраз была **поўня**, ночы стаялі відныя” (“Паданне пра вёску Чырвоны Ручай”) [1, с. 309].

**Прыцемак.** Прыцемак – гэта паўзмрок, паўцемра адразу пасля захаду сонца або перад усходам сонца. Напрыклад: “Пасядзім лепш у **прыцемках**” (“Легенда пра вёску Ляднікі”) [1, с.450]; “**Прыцемкі** кідалі цень на яго беленькі цыферблат” (“Паданне пра вёску Панізоўе”) [1, с. 282]; “Толькі ў **прыцемках** дабраліся да крыніцы” (“Паданне пра вёску Юзіха”) [1, с. 453].

**Вясёлка.** Вясёлка – гэта прыродная з’ява, якая назіраецца звычайна пасля дажджу або перад ім. Напрыклад: “**Шырокая вясёлка** стаяла над лясамі: там, дзесьці за возерам, ішоў невялікі дождж” (“Паданне пра вёску Чырвоны Ручай”) [1, с. 310].

**Маланка.** Маланка – імгненны разрад атмасфернай электрычнасці ў паветры ў выглядзе яркай ломанай лініі. Напрыклад: “Аднойчы ноччу ў дуб ўдарыла **маланка**” (“Паданне пра вёску Копці”) [8, с. 186].

**Заклучэнне.** Такім чынам, прааналізаваныя назвы з’яў прыроды з краізнаўчай семантыкай адлюстроўваюць асаблівасці прыроднага асяроддзя нашай краіны, своеасаблівую нацыянальную карціну свету, якая сфарміравалася ў свядомасці беларусаў у мінулыя часы. Даследаваныя лексічныя адзінкі выступаюць адным з найважнейшых сродкаў для перадачы краізнаўчай інфармацыі і з’яўляюцца тымі моўнымі кампанентамі, якія найбольш выразна рэпрэзентуюць асаблівасці ўспрымання свету носбітамі беларускай этнакультуры.

1. Легенды і паданні Прыдзвіння // Віцебскі раён : краізнаўчыя нарысы / І.А. Абрамава [і інш.]; уклад. М.В. Півавар. – Мінск, 2008. – С. 197-206.

2. Полацкі этнаграфічны зборнік : в 2 ч. – Наваполацк : ПДУ, 2011. – Вып. 2. Ч. 1. – 292 с.